

УДК 378.147–05734(510)

<http://orcid.org/0000-0002-7180-0174>

<http://orcid.org/0000-0003-2019-5274>

ВПЛИВ КУЛЬТУРНО-ЛІНГВІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КИТАЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ НА ЗАСВОЄННЯ НИМИ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Малишева О.Н., Клочко Т.В. (Харків)

Статтю присвячено питанню оптимізації процесу навчання китайських студентів російської мови шляхом вивчення їхніх культурно-лінгвістичних особливостей, які безпосередньо впливають на сприйняття студентами російської мови. Аналізуються відмінності китайської та української педагогічних систем, організації навчального процесу в китайських і українських ВНЗ. Розглядаються особливості системи китайської мови, що впливають на якість засвоєння російської.

Ключові слова: китайські студенти, культурно-лінгвістичні особливості, педагогічні стереотипи, процес навчання, російська мова.

© Малишева О.Н., Клочко Т.В., 2015

Мальшева О.Н., Ключко Т.В. Влияние культурно-лингвистических особенностей китайских студентов на усвоение ими русского языка. Статья посвящена вопросу оптимизации процесса обучения китайских студентов русскому языку путём изучения их культурно-лингвистических особенностей, оказывающих непосредственное влияние на восприятие русского языка. Анализируются отличия китайской и русской педагогической системы, организации учебного процесса в китайских и украинских ВУЗах. Рассматриваются особенности системы китайского языка, влияющие на качество усвоения русского.

Ключевые слова: китайские студенты, культурно-лингвистические особенности, педагогические стереотипы, процесс обучения, русский язык.

Malysheva O.N., Klochko T.V. Influence of Cultural and Linguistic Peculiarities of Mastering the Russian Language by Chinese Students.

The given article is devoted to the research of the problem of optimization of the training process in teaching Chinese students Russian language. Authors review social, cultural and cultural-linguistic peculiarities that have a direct impact on the students' perception of a foreign language. The article describes some methods of training Chinese students in order to find the ways of optimization of this process.

Some peculiarities of Chinese and Russian pedagogical systems and teaching process organization in Chinese and Ukrainian higher educational establishments are compared. The main attention is focused on Chinese and Russian grammar differences and their influence on the teaching process.

Chinese students are to understand and learn these differences at the very beginning of the training process. This fact is very important as the period of accumulation of lingual images by the Chinese students is long enough. On this occasion the main differences in Chinese and Russian phonetics have been described.

The article contains some advices on optimization of the training process such as modernization and elaboration of nationally-oriented text-books according to their native language (mother tongue). The workout of some methodical materials in which cultural and linguistic peculiarities of different ethnic groups of students will be analyzed and recommendations on optimization of the training process will be given.

Key words: Chinese students, cultural and linguistic peculiarities, pedagogic stereotypes, training process, Russian language.

Кожний народ вирізняється неповторними культурними і освітніми традиціями. Розбіжність цих традицій – одна із найсерйозніших

перешкод у комунікації. У процесі вивчення іноземної мови людина долає цю перешкоду, засвоюючи іншу соціокультурну систему. Національні культурно-освітні традиції також впливають та істотно ускладнюють процес оволодіння іноземною мовою, тому проблема вивчення культурно-освітніх особливостей певних етносів виявляється досить **актуальною** під час як вивчення, так і викладання іноземної мови. Чим глибше різниця у формі і засобах світогляду різних етносів, тим складніше їх представникам засвоювати іншу освітню систему, інший тип мислення. Тому під час навчання необхідно враховувати не тільки рідну мову іноземного студента, але й освітні традиції і особливості його національної культури, що дає можливість зробити процес навчання більш ефективним.

Мета статті – розглянути та узагальнити основні культурні та освітні особливості китайських студентів, які безпосередньо впливають на швидкість і якість засвоєння ними російської мови і які необхідно враховувати для оптимізації даного процесу.

Іноземні студенти завжди є носіями конкретних сімейних, конфесійних, соціальних традицій, вони мають власні стереотипи мислення, тому, потрапляючи в нові умови життя та навчання, в інше культурне середовище, як правило, стикаються з труднощами психологічного, культурологічного, мовного характеру. Такий стан негативно впливає на результати навчання, на процес призвичаєння до іншомовної культури, на результати міжкультурного спілкування. Одже, одним із складників роботи викладача є допомога іноземним студентам у складному процесі адаптації до нових умов навчання.

Виклад основного матеріалу. У сучасному науковому просторі проблемою вивчення культурно-лінгвістичних особливостей та адаптації іноземних студентів до нових умов навчання активно займаються педагоги і мовознавці І.Е. Бобришева, Г.В. Єлізарова, А.М. Щукин, М.І. Вітковська, І.В. Троцук, М.А. Іванова, Н.Д. Шаглина, І.Ю. Смелкова та ін.

Китайські студенти ще до зустрічі з викладачем російської мови мають певний попередній досвід участі у навчальному процесі з засвоєння іноземної мови, але цей досвід навчально-педагогічного спілкування істотно відрізняється від традицій і педагогічних стереотипів у нових для учня умовах навчання.

Так, у педагогічній системі України загальноприйнятими вважаються партнерські взаємовідносини викладача і студента, навчальний процес, як правило, не зорієнтовано на якийсь один підручник, схвалюється особистісне сприйняття і самостійна інтерпретація студентами навчального матеріалу, заохочується ініціатива учнів у навчальному процесі. У китайській педагогічній системі викладач і студент навпаки перебувають у відносинах жорсткої субординації, в навчальному процесі використовується, як правило, одне джерело інформації. Учень без власного аналізу та інтерпретації засвоює представлений навчальний матеріал, а його самостійність у навчальному процесі не заохочується. На думку І.Є. Бобришевої, історично склалося так, що під час навчання китайських студентів у будь-якій галузі, у тому числі і під час вивчення іноземних мов, китайські викладачі обирають не комунікативний, а раціонально-логістичний стиль навчання [2: 98]. Такий вибір обумовлено виключно культурною традицією Китаю, який у жодному разі не відображає рівень компетентності викладача. У Китаї під час уроку викладач активний, студент пасивний, оскільки основна форма навчання – заняття лекційного типу. Лекційна форма навчального заняття диктує використання методів і прийомів навчальної роботи (переважно колективної), докорінно відмінних від комунікативно-діяльнісних прийомів, які використовуються у східноєвропейському регіоні. Тому порушення представленої у підручнику послідовності завдань, доповнення змісту підручника іншими навчальними матеріалами, творчий тип завдань тощо часто викликає незрозуміння учнів із Китаю.

Причинами адаптаційних складнощів у китайських студентів також можуть стати характерні для викладачів зі східної Європи особливості мовленнєвої поведінки: швидкий темп мовлення, багатослівність, різке підвищення тону голосу, активна жестикуляція та ін. На думку Г.В. Єлізарової, існує ще одна особливість, яка полягає в тому, що «для мовлення носіїв російської культури типовими є... чисельні та доволі розлогі відхилення від головного предмету розмови, тобто доволі непрямий, часто образний, з великою кількістю алюзій і відхилень, шлях до мети – висловлення аргументу або вичерпного опису предмета» (переклад наш – О.М., Т.К.) [5: 78-79].

На початку навчання в українських ВНЗ учні-китайці недостатньо готові до навчального співробітництва, тому спроби викладача, спрямовані на роботу в прямому контакті під час пояснення нового матеріалу і розраховані на зворотній зв'язок, можуть викликати у студентів нерозуміння. Тим не менш, при створенні оптимальних умов навчального спілкування індивідуальні особливості (темперамент, інтелектуальні особливості, вік, ступень соціальної адаптованості того, хто навчається), стосунки учень-викладач можна корегувати.

До того часу, коли починається вивчення російської мови, китайські учні вже володіють усією системою рідної мови, а також уміннями розумової та мовленнєвої діяльності. Багато з них під час вивчення іноземної мови вже користувалися такими вміннями, як аналіз нових мовних явищ із позицій сформованих стереотипів рідної мови, виділення суперечливих моментів та їх зіставлення.

Вивчення російської мови у нових умовах потребує від студентів адаптації до нових стратегій викладання та форм навчальної діяльності, а від викладача – необхідності брати до уваги культурні і психологічні особливості студентів.

Вивчення російської мови іноземними студентами у вітчизняних ВНЗ починається зі вступного фонетичного курсу і закінчується в 7 семестрі четвертого курсу. Думка про те, що китайський учень зможе якісно і фундаментально опанувати фонетику і граматику російської мови, є суперечливою. Безумовно, величезну роль тут відіграє особистісний фактор (індивідуальні особливості мовленнєвого і слухового апарату, схильність до вивчення іноземних мов, загальний інтелектуальний рівень і т.д.), але для всіх китайських студентів вирішальним фактором, що впливає на якість засвоєння фонетики російської мови, є фонетичні особливості китайської мови. У китайській мові 35 голосних, 24 з яких є дифтонгами і трифтонгами, і 17 фіналей, що містять носовий елемент, у китайській мові відсутній звук [p], немає в ній і розподілу приголосних за глухістю/дзвінкістю. Звуки у словах стоять у певній послідовності (спочатку приголосні, потім голосні), що призводить до такого явища, як епентеза (використання голосних звуків між приголосними для полегшення вимови), тому оволодіння фонетикою російської мови викликає у студентів значні труднощі. Навіть після 2-3х перших навчальних

місяців за умов регулярного відвідування занять китайські студенти частіше за все неправильно сприймають звукову оболонку російського слова. Так, наприклад, слово «там» вони сприймають як [дом, дома, тотуд, даму], «тире» – [діре, діра, кіре, діле, діла, кіле], в театр – [в тіход, тіхата, втірата, втілата, вітіадо], «дорогою» – [доргой, дрого], «такий» – [дакий, догою] і т.д. Ось чому робота над фонетикою з китайськими студентами має продовжуватися протягом усього періоду навчання і особливо інтенсивно на початковому етапі.

Структурну організацію китайської мови важко порівнювати з системою російської мови. Одна із основних граматичних відмінностей китайської і російської мов полягає у приналежності до різних морфологічних типів: російська мова є флективною, а китайська – ізолюючою, тобто в китайській мові відсутні розвинені морфологічні категорії, які є в українській або російській. У російській мові основною характеристикою морфології є словозмінювання, тоді як у китайській мові словозміни немає. Із цього випливає, що найважливіше протиставлення російської морфеміки – основи і закінчення – чуже для китайської мови. Водночас для російської мови це протиставлення має значення під час вивчення таких граматичних явищ як відмінювання і дієвідмінювання.

Китайській мові притаманний фіксований порядок слів у реченні, а відносини між членами речення регулюються порядком слів у ньому. Особливістю іменників китайської мови є те, що вони можуть позначати як предмет, так і відносну ознаку предмета, що залежить від місця розташування слів. Категорії роду і відмінка в іменників відсутні. Прикметники в китайській мові, як і іменники, не змінюються за родами, числами і відмінками. Прикметник не має ступенів порівняння, а в системі частин мови прикметники за своїми граматичними властивостями ближчі до дієслова, ніж до іменника. Дієслово не змінюється за числами та родами, йому не властиве дієвідмінювання, видо-часові значення виражаються за допомогою дієслівних суфіксів.

Ці основні відмінності граматичних систем китайської та російської мов студент-китаєць повинен зрозуміти й усвідомити на самому початку навчання, оскільки період накопичування та осмислення мовних знань у студентів-китайців достатньо тривалий.

Незважаючи на великі труднощі, які відчувають китайські студенти під час свого навчання в українських ВНЗ, існує низка факторів, що ефективно сприяють їхній якнайшвидшій адаптації та продуктивному засвоєнню іноземної мови. Перш за все, це невелика наповнюваність груп у вітчизняних ВНЗ – навчальні мовні групи найчастіше нараховують до 10-12 осіб, що ставить студентів-китайців у краще становище порівняно зі студентами, що навчаються в китайських школах і ВНЗ, де велика наповнюваність навчальних груп (до 70 осіб) [1: 113]. Студенти українських ВНЗ отримують більше уваги, викладачі можуть індивідуально працювати з кожним із них. Крім того, китайським студентам суттєво допомагають у навчанні національні переваги, які вигідно відрізняють їх у студентському середовищі: висока працездатність, системність мислення, відмінна пам'ять, уміння працювати зі словником, а також розвинені навички письма.

Висновки. Надзвичайно перспективним напрямком оптимізації процесу оволодіння китайськими студентами іноземними мовами, у тому числі російською, є робота викладача з урахуванням культурних і лінгвістичних особливостей китайських студентів, розробка та використання існуючих національно-орієнтованих підручників і навчальних посібників, розробка стратегій навчання іноземних мов з опорою на рідну мову студентів.

Перспективою подальшої роботи в цьому напрямку може стати розробка і створення методичних матеріалів, у яких будуть ураховані культурні й лінгвістичні особливості різних етнічних груп студентів (арабів, африканців, туркменів тощо) і подані рекомендації щодо оптимізації навчального процесу під час роботи з цими групами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беличенко Е.Е. Некоторые аспекты преподавания в китайской аудитории (на примере аудиовизуального курса). / Е.Е. Беличенко // Русский язык и литература в пространстве мировой культуры : Материалы XIII Конгресса МАПРЯЛ (Гранада, Испания, 13–20 сентября 2015 г.) / Ред. кол. : Л.А. Вербицкая, К.А. Рогова, Т.И. Попова и др. – В 15 т. – Т. 10. – СПб. : МАПРЯЛ, 2015. – С. 113–118.
2. Бобрышева И.Е. Учет национальных лингвометодических традиций в обучении русскому языку иностранцев (на примере Китая) / И.Е. Бобрышева. – Москва : Компания Спутник+, 2001. – 113 с.

3. Витковская М.И. Адаптация иностранных студентов к условиям жизни и учебы в России (на примере РУДН) / М.И. Витковская, И.В. Троцук // Вестник РУДН, серия «Социология». – 2004. – № 6–7. – С. 267–283.
4. Гао Синь. О роли порядка слов в русском и китайском языках / Гао Синь // Проблемы преподавания РКИ в вузах инженерного профиля. – М., 2005. – Вып. 2. – С. 140–146.
5. Елизарова Г.В. Культурологическая лингвистика (Опыт исследования понятия в методических целях) / Г.В. Елизарова. – СПб. : Бельведер, 2000. – 139 с.
6. Иванова М.А. Академическая адаптация китайских студентов к высшей школе России / М.А. Иванова, Н.Д. Шаглина, И.Ю. Смелкова / Предвузовская подготовка иностранных студентов в СПбГПУ. – СПб. : Изд-во Политехнического Университета, 2005. – С. 179–185.
7. Котикова-Сабайда С.В. Функционирование русского языка в двуязычном образовательном пространстве / С.В. Котикова-Сабайда, Дай Цзя. – СПб. : Златоуст, 2010. – 242 с.
8. Чан Динь Лам. Обучение китайских студентов за пределами Китая: проблемы и решения / Чан Динь Лам // Успехи современного естествознания. – 2014. – № 5 – С. 170–173.